

MALO POZNATI HVARSKI KNJIŽEVNIK XV STOLJEĆA

Šime Jurić

Književna aktivnost *Šimuna Dalmatinca Hvaranina*, malo poznatog autora triju naših inkunabula, ide u drugu polovicu XV stoljeća. To je doba kad i kod nas humanističko-renesansni pokret počinje hvatati čvrsto korijenje. U tom se razdoblju gotovo istodobno javlja cio niz domaćih pisaca koji će se svojim književnim stvaranjem afirmirati u zemlji ili u inozemstvu. Područja su toga stvaranja različita: filozofija, teologija, lijepa književnost, nauka. Kvaliteta velikog broja spisa tih naših autora ne zaostaje za sličnim radovima najpoznatijih pisaca toga vremena. Dovoljno je spomenuti imena triju »okrunjenih pjesnika«, Ivana Česmičkoga, Petra Menčetića i Ilije Crijevića, pa njihove sudrugove na polju poezije: Jurja Šižgorića, Ivana Vučetića, Dragutina Karla Pucića, Jakova Bunića, Marka Marulića, ali i manje poznate kao Tomu Nigera, Matiju Andreisu, Ivana Severitana Barbulu i dr. Tu su, nadalje, zanimljivi prozaist Franjo Lucijanov Gundulić, pamfletist Andrija Jamometić, povjesničari Koriolan Čipiko i Alojzije Tuberon Crijević, oratori Nikola Modruški, Šimun Begna Kožičić, teološko-filozofski pisci Serafin Bunić, Juraj Dragišić, Augustin Nalješković, istaknuti moralist Marko Marulić, Benedikt Benković, Bazilije Gučetić, Toma Ilirik itd.

U usporedbi s navedenim piscima književni rad hvarskog autora, tri kraća teološka traktata pisana za pastvu, gube svoje značenje. Ipak, na ovoga je pisca potrebno upozoriti. Prije svega, zato što on pripada ne samo među najstarije hvarske nego i uopće prve hrvatske pisce čija su djela tiskana u XV stoljeću. Prvi naime, tiskopis *Šimuna Hvaranina* izišao je već godine 1477, dakle istodobno s latinskim pjesmama *Jurja Šižgorića*¹⁾ i s historijskom raspravom *Koriolana Čipika*.²⁾ Prije te godine tiskan je još samo kraći latinski pogrebni govor *Nikole Modruškog*, napisan u povodu smrti svetosikstinskoga kardinala Petra.

(Prvo izdanje toga govora izišlo je već 1474. godine, zbog čega se to djelo s pravom smatra najstarijom tiskanom knjigom jednog Hrvata.³⁾

Hvarski pisac zaslužio je da bude spomenut i zbog toga što na svojim tiskanim djelima uvijek s ponosom ističe svoje porijeklo i rodni otok, iako je dobar dio života proveo — a vjerojatno je i umro — izvan domovine.

Iznenaduje činjenica da o ovom piscu ne nalazimo nikakvih vijesti kod njegovih suvremenika. Pored ostalih ni jednom ga riječju u svom »Govoru« ne spominje njegov zemljak *Vinko Pribojević* koji inače savjesno izbraja ostale suvremene hvarske književnike. Bolje sreće nije Šimun bio ni kod kasnijih pisaca koji su se bavili istraživanjem ili uže dalmatinske ili najuže, lokalne povijesti samoga Hvara. Tako ćemo o njemu uzalud tražiti podatke u *Danijela Farlatija*, u djelima *Šime Ljubića*, *Jakova Boglića*, pa čak i kod *Grge Novaka*.

Unatoč tome, o realnom postojanju ovog pisca nema više nikakve sumnje. On je, naime, dovoljno potvrđen trima tiskanim djelima koja su izišla pod njegovim imenom, kao i podacima što ih je u tim djelima o sebi sam naveo. Da je domaća historija ovako mogla prešutjeti našega pisca, razlog će biti što je Šimun velik dio života proveo izvan Hrvatske i na taj način izmakao pažnji naših historika. Tomu je osim toga vjerojatno pridonijela i velika rijetkost i nestašica njegovih djela u našim knjižnicama. Od triju tiskanih Šimunovih radova samo se jedan nalazi (i to, čini se, od novijeg vremena) u dva primjerka u našim bibliotekama: ostala su dva djela danas poznata samo kao unikati koji se čuvaju u dvjema manje pristupačnim knjižnicama Italije.

Ipak, ne može se reći da naš pisac nije spominjan u nauci. Prve zabilješke o tiskanom njegovim djelima počinju se u stranoj bibliografskoj literaturi javljati — koliko je meni poznato — već negdje od druge polovine 18. stoljeća. Među prvima spominjem katalog veoma vrijedne i bogate knjižnice mletačkog tiskara *Maffea Pinellija*. Taj veliki popis u šest svezaka izradio je poznati učenjak *Giacomo Morelli*.⁴⁾ U prvom svesku toga kataloga na str. 121, u skupini: Theologia. Auctores Latini, pod br. 743, opisane su četiri rijetke inkunabule - priveza među kojima je posljednji privez djelo našeg autora: »*Simone da Lesina, Prete. Specchio della Salute o sia Trattato del Battesimo ed Esposizione sopra la Simonia. Venezia, 1486. in 4°.*«

Pozivajući se na taj podatak, to će isto djelo, malo godina kasnije, u svojim katalozima inkunabula spomenuti bibliotekari *Michael Denis*⁵⁾ i *Georg Wolfgang Panzer*.⁶⁾ Panzer je, međutim, uz ovo djelo pogrešno označio ime našeg autora kao: *Simon da Lesima*. Osim ovog djela, u Panzerovim se Analima prvi put spominje i drugo djelo Šimuna Hvaranina, njegova inkunabula

iz 1477. godine, ali nju ne navodi više pod spomenutim imenom nego pod imenom Simon Dalmata.⁷⁾ Prema tomu očito je, da Panzer zapravo nije znao da se radi o istom autoru. Uz relativno dosta opširan bibliografski opis toga posljednjeg djela Panzer je zabilježio u kurzivu. »Collectio nostra.⁸⁾ Typographus opusculi huius rarissimi forte Guilielmus le Roy vel Regis est, qui Lugduni 1477. impresit.«⁹⁾

Tridesetak godina nakon Panzera njegov popis tiskopisa iz XV st. pokušao je dopuniti s većom egzaktnošću u opisima i novim materijalom *Ludwig Hain*. Ta Hainova nova opća bibliografija inkunabula,¹⁰⁾ kao što je poznato, ostala je najznačajniji priručnik inkunabulističke sve do modernih kataloga, kao što su Katalog inkunabula Britanskog muzeja u Londonu i još nedovršena svjetska bibliografija inkunabula Gesamtkatalog der Wiegendrucke. U Hainovoj se bibliografiji¹¹⁾ obje navedene inkunabule Šimuna Hvaranina spominju s istim pogreškama u pogledu razdvajanja autorova imena kao i kod Panzera.

U Hrvatskoj je relativno dosta rano, otprilike pred stotinjak godina, skrenuo pažnju na Šimuna Hvaranina zaslužni pionir hrvatske bibliografije, historik *Ivan Kukuljević Sakcinski*,¹²⁾ vjerojatno upozoren oblikom imena Dalmata u Panzerovoj ili u Hainovoj bibliografiji. Unatoč tomu nitko nije nastavio dalje istraživanje u pogledu ovog pisca.

U međuvremenu je strana inkunabulistička literatura nastavila dalje s registriranjem pojedinih primjeraka već opisanih inkunabula našeg autora. Tako ga u svojim djelima bilježe *Walter Artur Copinger*,¹³⁾ *Robert Proctor*,¹⁴⁾ *Marie Pellechet*,¹⁵⁾ *Dietrich Reichling*,¹⁶⁾ *Ernst Voulliéme*,¹⁷⁾ *Katalog Britanskog muzeja*¹⁸⁾ i možda još tko. Među spomenutim bibliografskim priručnicima posebice ističem Reichlingove Appendices, jer se u tom djelu, u sv. VI, na str. 37, br. 1787. pod imenom Liesima, Simon da, prvi put donosi opis inkunabule »Esposizione dell'orazione dominicale« iz 1483. godine. Opis spomenute inkunabule Reichling je popratio ovom bilješkom: »Auctor huius opusculi a Matheo Cerdonis impressi occurrit apud Hain, no 10.040 sub falso nomine ‚Lesima‘ pro ‚Lesina‘ seu ‚Liesina‘ (oppidulo Italiae mediae). Medutim, ime autora nema — nikakve veze s talijanskim mjestancem Lesinom (na obali istoimenog jezera — Lago di Lesina — na sjevernoj strani Monte Gargano, blizu grada S. Nicandro) kako to tvrdi Reichling. To je talijansko ime našeg otoka Hvara, a sam autor označen tim imenom identičan je s piscem Simon Dalmata Pharensis kako ćemo to kasnije vidjeti.

Sve dosad navedene bilješke o Šimunu Hvaraninu u citiranoj literaturi bile su isključivo suhoparni bibliografski opisi njegovih djela. Prvi koji se nešto svestranije zainteresirao našim piscem i koji je nastojao da iz njegovih djela izbije i neke konkretnije spoznaje o samom autoru, bio je *Lamberto Donati*. On je 1930. godine u časopisu *Archivio storico per la Dalmazia*¹⁹⁾

pokušao dati sadržajno-bibliografsku analizu djela »De baptismo Sancti spiritus«, iz 1477. godine dodavši tom članku tri reprodukcije značajnijih stranica iz toga djela. Primjećujem da u tom radu L. Donatija ima dosta nepotrebnih nagadanja pa i stvarnih pogrešaka; tako npr. ne stoji da je Šimun Hvaranin ovo svoje djelo posvetio mletačkom duždu Andriji Vendraminu, nego je on izlazak knjige jednostavno datirao godinama vlade tog dužda!

Godine 1934. izlazi tiskani katalog knjižnice talijanskog bibliofila *Giuseppa Martinija*, koji je priredio sam vlasnik knjižnice.²⁰⁾ Taj je katalog bio nov doprinos upoznavanja djela Šimuna Hvaranina, jer se u njemu, na str. 299 — 300, pod br. 373, prvi put donosi iscrpniji bibliografski opis Šimunove inkunabule »Specchio della salute« iz 1486, izrađen na temelju autopsije. Za spomenuto se djelo, kao što je rečeno, do tada znalo samo prema podacima iz kataloga Pinellijeve knjižnice, M. Denisa odnosno G. W. Panzera. Po izlasku Martinijeva kataloga Donati se u spomenutom časopisu ukratko osvrnuo na tu inkunabulu, priloživši i dvije reprodukcije.²¹⁾

Prvi opširniji opis sadržaja i vanjskog izgleda jednog Šimunova djela (inkunabule iz 1477) na hrvatskom jeziku izišao je 1935. iz pera prof. *Nikole Žica*, i to na osnovu primjerka koji se čuva u Nacionalnoj i sveučilišnoj biblioteci u Zagrebu.²²⁾ Iste godine popisivač inkunabula kraljevske biblioteke u Kopenhagenu *Victor Madsen* registrira jedan primjerak ove inkunabule u toj knjižnici.²³⁾ Američka bibliografkinja *Margaret Bingam Stillwell* bilježi primjerke Šimunovih inkunabula u američkim bibliotekama 1940. godine.²⁴⁾ *Mirko Breyer* registrira hrvatskog pisca u svom djelu o najstarijim hrvatskim knjigama koje je izdao godine 1942.²⁵⁾ God. 1952. donosi i prof. *Josip Badalić* podatke o Šimunovim inkunabulama koje se čuvaju u knjižnicama u Hrvatskoj.²⁶⁾

Sabirajući materijal za povijest hrvatske inkunabulistike i verificirajući podatke iz pojedinih dosad tiskanih kataloga, naslutio sam da bi spomenuto djelo »Esposizione del orazione domenicale« iz 1483, koje je D. Reichling pogrešno pripisao nekom »talijanskom autoru«, zapravo moglo biti treći nepoznati tiskopis našega Hvaranina.²⁷⁾ Moja se više pretpostavka pokazala tačnom. Pošto sam uspio nabaviti fotokopije izrađene prema unikatima te inkunabule koji se čuva u bibliotečnom odjelu Archivio storico u Milanu, nakon provedene jezične i sadržajne analize djela kao i oblika imena pisca, nije više bilo nikakve sumnje da je to djelo Šimuna Hvaranina, koje se dosad zabunom pripisivalo drugomu. Donosim ovdje kratak bibliografski opis svih dosad utvrđenih tiskopisa Šimuna Hvaranina:

1. De baptismo sancti Spiritus et eius virtute. Venetiis, Guilielmus Gallus, 14. X 1477. 4° Got.

1

Questa emia bellissima esposizione
de la orazione dominicale.

Salvator nostro ihu christo essendo dimadato da li soi
discipuli che li dovesse amarli et come debeno orare
dissi aloro ihu christo. Et oia nclite fieri sicut ipso
et me q amati in sinagogis et in agulis platear: scilicet orare ut ui
deant ab hoib. Una dico uobis receperit mercedē suā. Quā
do orati nō uoiati esser sati come ipocriti i quali amano in le si
nagoge et in li tantoni de le piace hādo orar acto che siano ueduti
fi da li homini. In uita ne dico bano receuto la sua mercedē.
Sequitur anchora le pole d'ihu christo come le scrito in lo suo
euāgelio tūssi dicēdo. Et adūcha quādo tu uoi orar. Ima in
la tua camera e serata la porta p̄ga et tuo padre in ascoto. Et pa
dre tuo et qual te uede in ascoto ite rendera. Et tando nō uoiati
multo plar como sano ebriet: credēno ueracite che siano ex
auditi in le soe molte parole: nō uoiati esser i mali aloro. Et et uo
stro padre celestiale quello quel che sia di bñi gno uui tanti ch
tūi lo dimandati.

E duo fratelli in hste parole supradicte dimostra ihu
christo a li soi discipuli che sono de dui generacionē de
li homini in el mudo i quali dicono multe oracionē cū
la lingua e nō li zora a la salute di loro. Una generacion sono
ipocrite e falsi p̄pheti i quali p̄mano a toi uenimēt de lo ag
nelo e dentro sono lupi rabiosi. Et a in uita p le canne oꝝ e di
loro il nien esser cognoscimti da li fideli che sono sal i p̄pheti co
me disse ihu christo a li soi discipuli. Attendite a falsis p̄phetis.
Guardate de li falsi p̄pheti i quali negnano aui in uelamē
ti de lo agnello: e dentro sono lupi rabiosi. Qui li cogno cereti
p li fruti di loro p che arboro canno nō po ser ben frute. Et an
cha bon arboro pol ser canno frute. Et a uocamo in i nra et e
significano li uestimenti de lo agnello. Et da poi d'uno quello

¶ Septimo el signor dio ne ha delibera'o da ogni male dam-
nabile: e da la cōspicenta corrupibile de la nostra propria car-
ne per ch' ne ha electo per lo suo tempo ⁊ tabernaculo. Impe-
ro che lui ha fato ⁊ creato el celo e la terra e ogni altra cosa p-
nu' homeni. ⁊ soli homeni i quali simo e seremo alui e beati-
ti ha fato e creato per semedimo per banerne per el suo tem-
po ⁊ tabernaculo. Et cio che nu' homeni i quali simo et emo cū
esso lui unni habiamo da lui mita eterna ⁊ gloria celestiale a la q-
le possiamo perneguir mediante la sua gracia amen.

Exponido per: venerabil homo miser
pre Simon da Vidina Anno do-
mini. 1483.

44 neozn. l., sign. a¹⁰ b-d⁸ e¹⁰, 27 redaka, prazna mjesta za inicijale s reprezentantima.

Literatura: Panzer XI, 339, 318; HCR 5911; Proctor 4452; Pell. 4091; E. Voulliéme 3830; BMC V 261; Madsen 1324; Stilwell S 474; Goff S 525; Badalić 1023.

Nalazišta: Nacionalna i sveučilišna biblioteka — Zagreb (sign. RI-8°-20); Knjižnica Franjevačkog samostana — Košljun (sign. Ink. 9); Biblioteca nazionale Marciana — Venezia (sign. Misc. 1189⁸); Bibliothèque nationale — Paris (sign. Rés. B. 2910); Bibliothèque Mazarine — Paris (sign. 149); Königliche Bibliothek — Berlin (sign. 3830); Brit. Museum Library — London (sign. IA 20713); Kongelige Bibliothek — Kopenhavn (sign. 1324); Library of Congress — Washington (dva primjerka, jedan u John Boyd Thacher Collection); Henry E. Huntington Library — San Marino (California); New York Public library — New York; Yale University library — New Haven (Connecticut); Bryn Mawr college Marjorie Walter Goodhart Medieval library — Bryn Mawr (Pennsylvania).

2. Esposizione dell'orazione domenicale.

(Paduae, Matthaeus Cerdonis), 1483. 4° Got.

6 l. označenih 1, 2, 3 bez sign., 32 retka, tiskani inicijali s cvjetnim ukrasom (sl. 1. i 2).

Literatura: Reichling VI, 1787.

Nalazište: Biblioteca Trivulziana (uz Biblioteca del'Archivio storico civico) — Milano (sign. 88, 4).

3. Specchio della salute.

Venezia, Bernardino (Rizo) da Novara, 10. V 1486. 4° Got.

30 neozn. l., sign. a-c⁸ d⁶, 40-42 retka, inicijali naknadno uneseni rukom (prvi modar s crvenim ukrasom, ostali jednostavni, crveni modri).

Literatura: G. Morelli-Cat. M. Pinelli I, 121; Denis Suppl. 217; Panzer III, 238, 971; Hain 10040; G. Martini 373.

Nalazište: Libreria di Giuseppe Martini — Milano (sign. 373).

Budući da o piscu opisanih djela ne posjedujemo nikakvih drugih vijesti pogledajmo što on u svojim djelima sam o sebi kaže. U prvoj inkunabuli (1477) u predgovoru, naziva se: »sacerdos immo servus iesu christi Symon dalmata pharensis«. U istom djelu, na početku teksta stoji: »Opusculum presbyteri Simonis dalmate ex civitate pharensis, a u kolofonu: »Sacerdos Simon pharensis rector ecclesie sancte marie de murelis paduane diocesis«. U drugoj inkunabuli, (1483), u kolofonu naziva se: »venerabel homo pre Simon da Lesena«, a isto tako u trećoj, (1486), u kolofonu: »venerabel homo miser pre Simon da Liesina«.

Iz navedenih citata doznajemo, dakle, ovo:

a) ime i porijeklo autorovo; on je: Šimun Dalmatinac Hvaranin, upravo iz grada *Hvara*,

b) njegovo zanimanje: bio je svećenik, i to po svojoj praksi svjetovni (pop), jer bi kao redovnik zacijelo bio naveo poblizu oznaku reda kojem je pripadao;

c) vrijeme i mjesto gdje je živio: u doba kad je izdavao svoje prvo djelo, živio u Italiji kao upravitelj crkve sv. Marije, u mjestancu Murello nedaleko Padove; je li i kasnije ostao tamo ili je, kako to nagađa Martini, bio u Mlecima, ne možemo kazati. Kako je i kojim povodom dospio u Padovansku biskupiju, sam ništa ne kaže; vjerojatno je, kao i mnogi njegovi sudrugovi toga vremena, bio na studijama u Italiji te je, po njihovu završetku, tamo i ostao. Zanimljivo je što u predgovoru svoje prve inkunabule kao idejnog cenzora spominje glasovitog suvremenika, franjevca konventualca *Bartolomea Bellatija* (oko 1400 — 1479) iz Feltrea, magistra teologije, skotistu i vatrenog pobornika *Immaculate conceptionis Virginis Mariae*. Taj je franjevac neko vrijeme bio papinski legat pri mletačkoj vladi, a god. 1478. rektor sveučilišta u Bolonji (*»resse lo studio di Bologna«*). Citiram doslovce Šimunove riječi: *»...haec opera... bene maturata et digesta ac per insignem sacre theologia doctorem magistrum Bartholomeum Bellatum feltrensem ordinis minorum castigata...«*. Iz ovog bi se podatka možda moglo zaključiti da je Šimun bio učenik toga magistra i da je možda studirao u Bolonji.

Prema datumima tiskanih djela Šimunova akme padala je u razdoblje između 1477 — 1486, pa se kao vrijeme njegova života može otprilike uzeti druga polovina 15. stoljeća.

Iz tematike koja je obrađena u tiskanim djelima Šimuna Hvaranina, pa iz načina na koji je pisac zahvatio tretirana pitanja, mogu se izvoditi zaključci o njegovoj teološkonaučnoj spremi i o krugu ideja u kojima se kretao. Šimun se bavi isključivo teološkim pitanjima. U prvom svom djelu raspravlja *»o krštenju Duha svetoga«* i o njegovu spasonosnom djelovanju prema riječima u Ivanovu evanđelju 3, 1 id. kao i prema citatima iz nekih drugih evanđelja. Na tu istu temu vratit će se ponovo u trećoj inkunabuli (1486) koju izdaje na talijanskom jeziku. Talijanska inkunabula zapravo je obična parafraza latinske rasprave iz 1477. Djelo je samo promijenilo naslov pa se sada zove *»Zrcalo spasa«*. Prema dodatnom objašnjenju samog autora, u djelu se raspravlja *»o nevidljivom krštenju Duha svetoga koje Gospodin sam podjeljuje s neba pripadnicima svoje crkve«*. Nadalje se u njemu obrađuju *»mnoga božanska otajstva koja su povezana s tim krstom, a što je potrebno znati svim kršćanima za njihovo spasenje«*.

U tiskopisu izdanu 1483. raspravlja se o *»Očenašu ili molitvi Gospodnjoj«* (*Oratio Dominica*) nazvanu tako jer je sam Isus učio

apostole da se tako mole. Autor analizira redom stavku po stavku iz Svetog pisma (Mat. 6, 5 — 15, i dr.).

U svim ovim objavljenim raspravama pisac ne pokazuje mnogo originalnosti. Ni po mislima koje su u njima iznesene ni po njihovoj obradi. Sva tri spisa pisana su potpuno šablonski i u duhu brojnih sličnih teoloških rasprava patrističkih odnosno srednjovjekovno-skolastičkih autora kao i sličnih popularnih rasprava suvremenih pisaca. U Šimunovim djelima Donati s pravom vidi neku vrstu nacрта za predike što ih je kao duhovnik imao držati pred svojim stadom. Otuda i onaj upadljivi retorizam (isp. npr. u drugoj inkunabuli: »Equo fradelli in queste parole...«) i naivna prostodušnost koja izbija iz njegovog pisanja. Ali sadržajnu ocjenu Šimunovih spisa moramo prepustiti kompetentnijim poznavateljima literature ove vrste i ovoga vremena.

Smatram da je vrlo značajno za ličnost autorovu što on, župnik u neznatnom selu, osjeća potrebu da svoje elukubracije odnosno propovijedi objelodani tiskom te da im na taj način dade širi publicitet. Je li tome bila razlog njegova »devota attività« ili želja za osobnom afirmacijom, teško je reći.

Velika rijetkost spisa Šimuna Hvaranina govorela bi za to da naklade nisu bile velike. Karakteristično je pri tom da se sačuvalo znatno više primjeraka latinske inkunabule nego ostalih dviju pisanih talijanskim jezikom. To bi se moglo tumačiti da su se ove posljednje više čitale. Namijenjene u prvom redu malom svijetu Šimunove župe i okolice (zbog toga su i bile pisane talijanski!) doživjele su sudbinu mnogih inkunabula i drugih knjiga izdanih za puk: uslijed češće upotrebe i nepažnje čitalaca postale su bibliografske rijetkosti prvoga reda.

U ovom članku nastojao sam dati kratak osvrt na najvažnije spoznaje kojima danas raspolaže nauka o Šimunu Hvaraninu. Nadam se da će izneseni podaci biti o koristi svakom tko bude želio da se dalje i temeljitije pozabavi simpatičnim likom ovoga starog pisca, sina našega lijepog Hvara.

B I L J E Š K E

¹) J. Šižgorić, *Elegiarum et carminum libri tres*. Venetiis, Adam de Rotwyl, 1477.

²) K. Cipiko, *Petri Mocenici imperatoris gestorum libri tres*. Venetiis, Bern. Pictor et Erhardus Ratdolt, 1477.

³) Nikola Modruški, *Oratio in funere Petri cardinalis S. Sixti*. (Romae, Johannes Gensberg, 1474).

⁴) G. Morelli, *Biblioteca Maphaei Pinellii*. Venetiis, 1787. T. 1—6. Postoje još i dva kasnija prodajna kataloga te knjižnice koja su izašla u Londonu 1789. i 1790.

- ⁵⁾ M. Denis, *Annalium typographicorum Michaelis Maittaire supplementum*. Viennae, 1789. Vol 1—2.
- ⁶⁾ G. W. Panzer, *Annales typographici ab artis inventae origine ad annum MD. Norimbergae, 1793—1803*. T. 1—11.
- ⁷⁾ O. c., t. XI, str. 339, br. 318, i str. 561.
- ⁸⁾ Dakle, on je sam u svojoj knjižnici imao jedan primjerak!
- ⁹⁾ Nagadanje Panzerovo o tiskaru nije točno, jer su to ipak bile dvije različite osobe. Rad G. Gallusa je, doduše, malo poznat; zna se samo da je 1477. tiskao u Veneciji ovo djelo Šimuna Hvaranina. Tiskar Guillaume le Roy (maistre le Roi, Guillelmus Regis) djelovao je u Lyonu počevši od 1473, pa sve do 1488. (umro je 1493).
- ¹⁰⁾ L. Hain *Repertorium bibliographicum in quo libri omnes ab arte typographica inventa usque ad annum MD... recensuntur*. Stuttgartiae et Lutetiae Parisiorum, 1826—1838. Vol. 1—4.
- ¹¹⁾ O. c., t. 2, str. 223, br. 5911, i t. 2, str. 237, br. 10.040.
- ¹²⁾ I. Kukuljević Sakcinski, Marko Marulić i njegovo doba. Zagreb, 1869. (P. o. Stari pisci hrvatski. Sv. 1), str. XIX.
- ¹³⁾ W. A. Copinger, *Supplement to Hain's Repertorium bibliographicum*. London, 1895—1902. P. I—II. Isp. P. I na str. 124, pod br. 5911.
- ¹⁴⁾ R. Proctor, *An index to the early printed books in the British Museum*. London, 1898. P. 1—4. Suppl. 1900—1903.
- ¹⁵⁾ M. Pellechet, *Catalogue général des incunables des bibliothèques publiques de France*. Paris, 1897—1909. T. 1—3. Isp. sv. III, str. 89, br. 4091.
- ¹⁶⁾ D. Reichling, *Appendices ad Hainni-Copingeri Repertorium bibliographicum*. Monachii, 1905—1911. T. 1—6 (+1). Isp. sv. IV, str. 205, br. 5911, i sv. VI, str. 37, br. 1787.
- ¹⁷⁾ E. Voulliéme, *Die Inkunabel der Königl. Bibliothek und der anderen Berliner Sammlungen*. Leipzig, 1906.
- ¹⁸⁾ *Catalogue of books printed in the XVth century now in the British Museum*. London, 1908—1949. P. I—VIII.
- ¹⁹⁾ Isp. o. c. 5/1930, str. 366—372.
- ²⁰⁾ *Catalogo della Libreria di Giuseppe Martini*, compilato dal possessore. Milano, 1934.
- ²¹⁾ L. Donati, *Di un secondo volumetto a stampa di Simone da Lesina*. (Archivio storico per la Dalmazia, 9/1934, str. 410—412).
- ²²⁾ N. Žic, *Mletačka inkunabula hvarskog autora*. (Napredak, 10/1935, br. 10, str. 125—128). To je dosad najtemeljitiiji opis djela našega pisca.
- ²³⁾ V. Madsen, *Katalog over det Kongelige biblioteks inkunabler*. København, 1935—1938. T. 1—2. Isp. T. 1, str. 246, br. 1324.
- ²⁴⁾ M. B. Stillwell, *Incunabula in American libraries*. New York, 1940, str. 462, br. S 474. Isp. još: F. R. Goff, *Incunabula in American libraries*, New York, 1964, br. S 525.
- ²⁵⁾ M. Breyer, *Aus der Frühzeit des kroatischen Buches*. Zagreb, 1942. (P. o. iz Die Kroaten).
- ²⁶⁾ J. Badalić, *Inkunabule u Narodnoj Republici Hrvatskoj*. Zagreb, 1952.
- ²⁷⁾ S. Jurić, *O inkunabulistici i njenim zadacima u Hrvatskoj*. (Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 6/1960, br. 1—2, str. 14—15).